Polyák Gábor

Lokál, demokrácia, piac

VISSZHANG - LXIII. évfolyam, 46. szám, 2019. november 15.

Az ellenzéki pártok legalább néhány, egyáltalán nem jelentéktelen városban lehetőséget kaptak arra, hogy megmutassák, képesek a demokratikus játékszabályokat tiszteletben tartva jól kormányozni. Az önkormányzati képviselő-testületek és a polgármesterek nem túl széles jogi és pénzügyi mozgástere arra mindenképpen elegendő, hogy a helyi nyilvánosság működése új alapokra kerüljön. Ennek része az önkormányzati lapok működési kereteinek megváltoztatása, az önkormányzati cégek hirdetési gyakorlatának átalakítása, illetve bármilyen, a médiarendszer szereplőinek juttatott önkormányzati erőforrással való gazdálkodás újragondolása, továbbá a közérdekűadat-igénylések megválaszolásának teljesen új gyakorlata.

Karácsony Gergely a megválasztását követő interjúban saját médiapolitikai elképzeléseit azzal vezette fel, hogy kilátásba helyezte az ingyenesen terjesztett *Lokál* és a Budapesti Közlekedési Központ közötti szerződés felmondását. Az új főpolgármester azt mondta, mindent megtesz annak érdekében, hogy közterületen ne lehessen terjeszteni a *Lokál*ban megjelenő „hazugságokat”.

Bajomi-Lázár Péter ezt az intézkedést „előzetes cenzúrának” minősítette (*Természetellenes szelekció*, *ÉS*, 2019/45., november 8.), ami mögött az új önkormányzati vezetés által saját magának követelt „igazságmonopólium” áll, és célja a „revánspolitika” megvalósítása. Bajomi-Lázár szerint a médiarendszer 2010 óta felhalmozott strukturális problémáinak megoldása nem a budapesti városvezetés feladata, annak mozgástere addig terjed, hogy „megnyitja a piacot más lapok előtt is”.

Bajomi-Lázár Péterrel akkor tudnék egyetérteni, ha a feladat összességében nem a demokrácia helyreállítása, hanem annak tisztességes működtetése, esetleg a kisebb működési zavarok kijavítása lenne. A helyzet azonban az, hogy jelenleg az ellenzéki vezetésűvé vált helyi önkormányzatok jelentik a legfőbb reménysugarát annak, hogy Magyarországon belátható időn belül újra demokrácia lesz. Mivel a célom kizárólag a *Lokál*lal kapcsolatos döntés elemzése, nem kell belemennem abba a fogalmi vitába, milyen kifejezéssel írható le legjobban a Fidesz nem demokratikus uralmi rendszere, és azzal sem kell foglalkoznom, mekkora kockázat van a feltámadó ellenzéki pártok régről hozott gondolkodásmódjában és új konfliktusaiban. Egyébként nem vagyok meggyőződve arról, hogy minden ellenzéki helyi vezetés a tisztességes, pártatlan tájékoztatást tartja a kívánatos modellnek.

Bajomi-Lázár a Fidesz-média működését a pártos újságírás fogalmi keretei közé helyezi. Szerintem azonban nagyon elnéző ez a megközelítés. Az valóban ízlés kérdése, hogy mit gondolunk arról az újságíróról és szerkesztőségről, aki és amelyik teljesen kritikátlan az általa támogatott párttal szemben, függetlenül attól, hogy az mind az alapvető világnézetét, mind az egyes konkrét ügyekkel kapcsolatos álláspontját az aktuális politikai haszonszerzéshez igazodva cserélgeti. Bár már ez sem pusztán pártos, sokkal inkább elvtelen újságírás.

A Fidesz-média esetében azonban ennél sokkal többről van szó. Olyan napi szintű korrupciót látunk legalább 2010 óta ezeknél a szerkesztőségeknél, ahol a számolatlanul érkező (köz)pénzért cserébe a korrumpáló politikai erő hűséget és korlátlan médiafelületet kap, ha kell, sikerpropagandához, ha kell, lejáratókampányokhoz. Már a történelmi léptékben is figyelemre méltó koncentrációt hozó Kelet-európai Média- és Sajtóalapítvány (KESMA) létrehozása előtt is készült olyan kutatás, illetve riport, amely bemutatta, milyen hatékonysággal működnek együtt a Fidesz-közeli médiumok szerkesztőségei a kormányzati és kormánypárti üzenetek terjesztésében (Máriás Leonárd: *Kormánypárti inváziós a média propagandagépezetté alakítása – újságírói beszámolók a sajtó sötét évéről,* in Mérték Médiaelemző

Műhely: *Nyilvánosság helyett propaganda, Lágy cenzúra a magyar médiában – 2016*, mertek.eu, 49–59., és Rényi Pál Dániel: *Ez nem újságírás, ez politikai nehézfegyverzet,* tldr.444.hu). Ezek a szerkesztőségek a saját autonómiájuk kiteljesedését abban látják, hogy önként vetik alá magukat annak a politikai akaratnak, amely csakis eszközként használja őket.

A közpénzből finanszírozott és egyéb állami és önkormányzati erőforrásokból fenntartott újságírás, amennyiben a közpénz és az erőforrások elosztása nem átlátható és nem megkülönböztetésmentes, felhasználása pedig nem számonkérhető, nem képes az újságírás alapvető funkciójának betöltésére, a közhatalom ellenőrzésére. Ez az újságírás a társadalmi párbeszéd működtetéséhez sem járul hozzá: a bizonyítottan mindenféle tényalapot nélkülöző politikai üzenetek sulykolása nem segíthet semmilyen demokratikus akaratképzést, hiszen gyakorlatilag bevallott célja a megtévesztés, a félrevezetés, a manipuláció. Nem arról van szó, hogy Karácsony Gergely vagy az ellenzék magának tulajdonítaná az igazság meghatározásának monopóliumát, és éppen ezzel vonná ki magát a nyilvános közéleti vitákból. Sokkal inkább arról, hogy az elmúlt évek tapasztalata, kutatásai és bírósági gyakorlata alapján teljes bizonyossággal kimondható, hogy a Fidesz-média az, ami valójában lehetetlenné teszi a nyilvános közéleti vitákat. Egyrészt azzal, hogy a nyilvános kommunikációs tereket a Fidesz és a kormány által diktált témákkal, propagandával tölti ki, másrészt azzal, hogy ehhez sem a valódi piaci teljesítmény, sem semmilyen egyéb szempont által nem indokolt mennyiségű állami és önkormányzati erőforrást használ fel.

Abban igaza van Bajomi-Lázár Péternek, hogy a *Lokál* jövőbeli terjesztését érintő korlátozások abból a feltevésből indulnak ki, hogy ez a lap az marad, ami az elmúlt években volt. Még el nem követett jogsértésekért büntetni a lapot valóban megfelel a cenzúra fogalmának. A BKK-val kötött, egyébként nem nyilvános terjesztési szerződés felmondása azonban semmi esetre sem jelenti a *Lokál* betiltását. Semmi akadálya annak, hogy a KESMA olyan lapterjesztő hálózatot hozzon létre saját forrásaiból, amely továbbra is gondoskodik az utcai terjesztésről. Ehhez a hatályos fővárosi közgyűlési rendelet szerint közterület-használati hozzájárulást kell beszerezni, megfelelő jogi eljárásban, jogorvoslati lehetőség biztosítása mellett.

A BKK kezelésébe tartozó területek ugyanakkor kétségkívül kiemelkedően jó elérést biztosítanak az ott terjesztett sajtótermékeknek. Valójában olyan szűkös erőforrásról van szó, amely az ahhoz hozzáférő sajtótermékeknek piaci és közvetve véleményformáló szempontból is kiemelt pozíciót garantál. Semmi akadálya annak, hogy az önkormányzat speciális feltételekhez kösse a tömegközlekedési közterek lapterjesztési célú használatát, amennyiben ezek a feltételek mindenkivel szemben azonos elvárásokat tartalmaznak. Ezek része lehet az az elvárás is, hogy az adott médium tegye közzé a működéséhez felhasznált közpénz mértékét, fogadjon el belső szabályozást az átfogó és pártatlan tájékoztatásról, és gondoskodjon ennek hiányosságai esetén az olvasói panaszok kezeléséről.

Ugyanakkor az a piaci megközelítés, amely szerint elegendő lehetővé tenni más szereplők számára is a piacra való belépést, számomra ugyan nagyon szimpatikus, de végtelenül naiv. Egy ingyenes napilap működtetéséhez a terjesztési hálózat csak az egyik feltétel. Az új lap(ok) működése csak akkor nem veti fel a politikai elfogultság gyanúját, ha pusztán piaci bevételeken alapul. A Mérték Médiaelemző Műhely számításai szerint a Fidesz-médiában – ideértve a KESMA-médiumokat, a volt Vajna-birodalmat és az állami médiát – a híreket is közlő médiumok piacán a bevételek csaknem 80 százaléka összpontosul (Mérték Médiaelemző Műhely: *Mindent beborít a Fidesz-közeli média,* mertek.eu). Ez azt jelenti, hogy a többi – a Fidesztől tulajdonosi és bevételi szerkezetét tekintve független – szereplő a piaci erőforrások 20 százalékán osztozik.

A Fidesz médiapolitikájának legfontosabb eleme éppen a médiapiac teljes felszámolása. Ez nemcsak a közpénz médiafinanszírozási szerepének felértékelését, hanem a piaci szereplőkre – a hirdetőkre, a médiaügynökségekre, a kábeles műsorterjesztőkre – gyakorolt, direkt vagy hallgatólagos politikai nyomást is jelenti. A Fidesztől független, híreket is közlő médiumok között az RTL Klub az egyetlen, amely gazdasági szempontból elég stabil. A többiek nagyrészt az életükért küzdenek, és egyre kreatívabb

finanszírozási formákkal próbálják pótolni a hagyományos piaci bevételeket. Ezek a feltételek egyáltalán nem kedveznek az újonnan piacra lépőknek. Az ingyenes napilapok piacán pedig csakis olyan szereplő lehet életképes, aki képes hirdetési bevételekből fenntartani magát, itt tehát az adománygyűjtés, a fizetőfal, az előfizetés sem jöhet szóba.

A Klubrádió vegzálása és a *Lokál* esete közötti párhuzamot is erősen torzítónak találom. A Klubrádió a Médiatanács frekvenciaelosztási pályázatán csak azért nem nyert, mert, ahogyan ezt több bírósági ítélet megerősíti, a Médiatanács jogsértések sorozatát követte el vele szemben. Ha a Médiatanács az egyik, már elnyert frekvencia esetében nem tagadja meg jogsértő módon a médiaszolgáltatási szerződés aláírását, a másik frekvencia esetében pedig kizárja a súlyosan hiányos pályázati ajánlatot benyújtó szereplőt, akkor a Klubrádió a Fidesz médiatörvényei szerint is frekvenciához jutott volna sokéves pereskedés és azzal járó üzleti bizonytalanság nélkül. A *Lokál* esetében semmiféle eljárás és verseny nem volt, a terjesztési szerződés megkötésének okairól és feltételeiről nyilvános információ nem érhető el.

Hogy mit lehet kezdeni majd egyszer a KESMA-val, Papp Dániel után jelenthet-e még bármit a közszolgálat, milyen károkat okozott a társadalomnak az elmúlt évek gyűlöletkampánya, azt egyelőre senki nem tudja. A nem fideszes önkormányzatok azonban valóban elkezdhetik a demokrácia helyreállítását, ebben kiemelten a tisztességes tájékozódás és társadalmi párbeszéd feltételeinek megteremtését. Legyünk radikális demokráciavédők, és ne korlátozzuk magunkat az eszközeink kihasználásában annál jobban, mint ami a jogállami keretek közt elvárható.